

Zelenska O. P. Teaching oral foreign language speech to the students taking the non-linguistic master's course

The article deals with the issues of teaching oral foreign language speech to the students taking the non-linguistic Master's course, who are the subjects of the pedagogic, scientific and research project, organizational, administrative, and other types of activities, under conditions of the modern communicative paradigm. The main attention in the article is paid to such a type of the speech activity as speaking, the skills and habits of which are the intermediate link between the thought and the oral message itself, which must be phonetically, linguistically, socially, etc. formed, and is an important basis for developing the professional foreign language communicative competence. A number of difficulties that appear during the process of learning to speak are defined. The positive aspects of oral speech as a type of communication in the process of learning a foreign language during the Master's course are considered. The ways of the intensification of teaching oral speech, in particular speaking a foreign language are analyzed.

Key words: student, non-linguistic Master's course, foreign language, communicative competence, skill, habit, oral speech, oral speech activity, speaking.

УДК 378.371

Ісаєва О. С.

ПРОФЕСІЙНА КОМУНІКАЦІЯ ЛІКАРЯ – ОСНОВА ЛІНГВІСТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

Підготовка фахівця медичного профілю, який володіє основами комунікації й орієнтований на досягнення взаємоузгоджених дій у соціумі – завдання лінгвістичної підготовки в сучасних умовах. Специфічний внесок лінгвістичної підготовки у розвиток студента полягає, передусім, у тому, що в процесі її вивчення студент-медик з'ясовує способи оформлення думки, пізнає функціонування мови як засобу спілкування. Успішна комунікація передбачає навички, здобуті на практичних заняттях. Соціально-гуманітарні дисципліни мають безпосередній вплив на культуру комунікації і є важливим засобом формування всебічно розвиненої особистості, духовної культури і ціннісних орієнтацій студентів-медиків. Культура особистості тісно переплітається з комунікативними навичками, адже мова вважається основним показником загальної культури людини.

Ключові слова: професійна комунікація, студенти-медики, комунікативна компетентність, лінгвістична підготовка.

Функції системи освіти у вищій медичній школі полягають у розвитку особистості нової генерації, яка володіє мовою ефективною соціальною взаємодією, у свідомості й самосвідомості якої сформовано цілісний образ професії і власного «Я». Комунікаційне поле діяльності у професіях типу «людина–людина» (Є. Клімов) постійно розширюється й насичується новими цінностями предметного характеру, а за швидких і радикальних соціальних змін система цінностей у процесі її трансляції наповнюється новим сенсом.

Розвиток соціально активної особистості є ключовою проблемою новітньої парадигми освіти. Одним із найважливіших аспектів цієї проблеми виступає підготовка фахівця медичного профілю, який володіє основами комунікації, орієнтований на досягнення взаємоузгоджених дій у соціумі. Професійна комунікація забезпечує адаптацію майбутніх випускників медичного університету до нових умов життєдіяльності, набуває ціннісної значущості для студентів, які готуються стати фахівцями у галузі медицини.

Актуальність лінгвістичної підготовки студентів вищих медичних навчальних закладів як складника дисциплін соціально-гуманітарного блоку зумовлена низкою суперечностей: між установкою на формування комунікативної компетенції в межах ситуативно зумовленої тематики та необхідністю розвитку навичок професійно орієнтованої комунікації майбутнього фахівця сфери медицини; між вимогами, що висувуються до фахівців медичного профілю, та стандартами вищої професійної освіти у сфері володіння іноземною мовою.

Мета статті – виокремити лінгвістичну підготовку лікаря як важливий складник соціально-гуманітарних дисциплін, а завдання – запропонувати сучасні методики вдосконалення комунікативної компетенції майбутніх фахівців сфери охорони здоров'я.

Проблему професійного спілкування досліджують науковці Н. Баграмова, М. Вайсбурд, П. Гальскова, Е. Линченко тощо; професійно-комунікативну та мовленнєву підготовку майбутніх фахівців медичної сфери розглядають Л. Богданова, М. Лісовий, Н. Литвиненко, І. Мельничук, С. Поплавська; лінгвістичну підготовку майбутніх фахівців вивчають І. Бім, С. Вахрушева, Н. Гальскова, Т. Гордієнко, О. Гридасова, Г. Китайгородська, М. Кривочкіна, О. Овсяннікова, О. Пенькова, О. Раздорська, К. Сбітнєв, Л. Синягіна, Л. Тюріна, О. Фаєвцова, В. Хмелєвська, Є. Ярославова та інші вчені.

Опанування фаховими мовленнєвими навичками у вищому медичному закладі освіти можливе лише в процесі лінгвістичної підготовки, на яку години скорочують кожного навчального року. Однак студенти мають засвоїти необхідні знання та вміння формувати на їх основі відповідні навички, оскільки мовлення є невід'ємним для професійної діяльності лікаря. Саме тому з'явилася нагальна потреба переглянути підходи

до процесу навчання взагалі та лінгвістичної підготовки зокрема. Адже в системі вищої медичної освіти доволі часто спостерігається тенденція до зниження позитивної мотивації студентів щодо вивчення соціально-гуманітарних дисциплін, оскільки студенти ставлять собі мету, передусім, здобути професійні знання, уміння та навички. Це, на жаль, призводить до того, що лише незначний відсоток майбутніх лікарів вільно володіють мовою конструктивного діалогу, полілогу чи монологу, вміють правильно й доступно формулювати і висловлювати професійну думку, спілкуватися з вищим за рангом начальством, виступати перед аудиторією чи відповідати на запитання.

Слід зазначити, що однією з найважливіших компетенцій лікарської діяльності є комунікативна компетентність, яка відображає комунікативну діяльність професійної майстерності та особистісної культури. Як зазначає науковець М. Тимофієва, комунікативна компетентність лікаря – це здатність і готовність до партнерського спілкування з пацієнтами у процесі виконання професійних обов'язків, до встановлення оптимального співвідношення професійно-рольових та особистісно-емоційних взаємин. Умовами розвитку комунікативної компетентності майбутніх лікарів науковець вважає високий рівень володіння засобами комунікації, готовність до відкритого партнерського спілкування з пацієнтами [7, с. 4].

Отже, оновлена парадигма вищої освіти змінює і контекст викладацької діяльності, в основі якої приділяється більше уваги розвитку комунікативних навичок, духовної культури і ціннісних орієнтацій студентів-медиків. Саме тому спілкування розглядається як важливий компонент людської діяльності, а у безпосередній взаємодії лікар–пацієнт набуває особливого значення, адже лікар має докладно пояснити пацієнту всі ризики захворювання і суть лікування, також вагому роль відіграє процес збору анамнезу в хворого, лаконічність мови і мовлення. «Ефективність комунікації залежить від зрозумілості, доступності інформації. Ціллю процесу комунікації між суб'єктами є досягнення взаєморозуміння, змістом є інтелектуальна, емоційна суть інформації» [1, с. 242], власне навички продуктивного спілкування є визначною складовою частиною вдалої діяльності лікаря.

Варто згадати, що існують різноманітні види спілкування, а саме вербальне – мова й мовлення (врівноважене чи нервово) та невербальне – поза, жести, міміка, погляд тощо. «У професійній підготовці майбутніх лікарів науковці виокремлюють такі функції спілкування: інформаційно-комунікативну, регулятивно-комунікативну, афективно-комунікативну» [4], які вважаються пріоритетними у професійній кар'єрі. Тому в процесі викладання соціально-гуманітарних дисциплін студентам-медикам варто моделювати професійно важливі та неоднозначні ситуації, які вони мають повністю розуміти, приймати, передавати та обговорювати, усвідомлюючи всі ризики кожного окремого випадку; також студенти мають співпрацювати між собою, а не конкурувати, і звертати особливу увагу на емоції.

Вважається, що умовами ефективної комунікації є: спільна мова учасників спілкування; спільний словниковий запас; логічність мислення; ставлення співрозмовників один до одного; довіра до співрозмовника; відвертість, щирість у процесі спілкування; відповідність між вербальними і невербальними способами спілкування; наявність єдиного комунікативного простору; наявність зворотного зв'язку, а також значущість інформації [3, с. 30]. Отож дискусія, круглий стіл, обговорення, де відбувається аналіз комунікативних ситуацій та детермінантів мовленнєвої поведінки лікаря, є доцільними на практичних заняттях у процесі лінгвістичної підготовки.

Ключовими принципами у підготовці фахівця медичної сфери мають бути принципи гуманізації й гуманітаризації, цілісності та комплексності з урахуванням особистісної і професійної культури майбутніх лікарів. Формування особистісно-професійної культури майбутнього лікаря з чіткою орієнтацією на мовленнєву компетентність є необхідним і значущим, адже лікар є фахівцем, діяльність якого передбачає безпосереднє спілкування у професійній, адміністративній, науковій сферах, проявляючи при цьому високий професіоналізм, ерудованість, емоційність, гуманне, толерантне й емпатійне ставлення до пацієнтів і колег. Тобто особливості медичної діяльності передбачають знання певних етичних норм, правил та засад, які мають прийматися лікарями, оскільки вони втручаються в життя інших людей і на них покладається надія на одужання.

Все більш актуальними стають особисті риси фахівців сфери охорони здоров'я, які передбачають особистісну і професійну культуру лікарів з належними комунікативними навичками, етикою, біоетикою та нормами моралі. Отож виділяємо комунікативні якості лікаря: особиста привабливість, ввічливість, повага до оточуючих, готовність допомогти, авторитет, тактовність, уважність, спостережливість, комунікабельність, доступність, довіра. Саме у розмові з хворим необхідно уникати зайвих слів, загальних фраз, складних наукових термінів, граматичних конструкцій, тобто слід чітко висловлювати власну думку.

Зазначимо, що культура особистості тісно переплітається з комунікативними навичками, адже мова вважається основним показником загальної культури людини. Культура ділового спілкування лікарів передбачає дотримання правил вербального етикету, пов'язаного зі стилем та манерою мовлення, власним підходом до відбору й упорядкування фактів, власні засоби впливу на аудиторію – індивідуальний стиль. Вважаємо, що соціально-гуманітарні дисципліни мають безпосередній вплив на культуру комунікації і є важливим засобом формування всебічно розвиненої особистості. Мова є засобом формування й формулювання думки про об'єктивну дійсність, властивості якої є предметом інтеграції з іншими дисциплінами – міжпредметна інтеграція. Мова в цьому сенсі як навчальна дисципліна – «безпредметна». Специфіка мови у вищому

медичному навчальному закладі як навчального предмета полягає у її «безпредметності» і «безмежності» [5, с. 4], тобто формується пізнавальна й комунікативна функції.

Успішна комунікація передбачає навички, здобуті на практичних заняттях, де студенти порівнюють значення слів, у вживанні яких виникають труднощі (пароніми), акцентують увагу на диференціацію понять (мова і мовлення; доповідь, повідомлення, виступ, промова, лекція; термін, термінологія, терміносистема, термінознавство тощо). Також студентам наголошують, що загальнонавчана лексика у фаховій мові зазнає певних змін, окремі слова набувають нових смислів, значень або відтінків. Для формування комунікативних навичок доцільно використовувати аналоги реальних життєвих ситуацій і такі методи навчання, які б забезпечили моделювання процесів спілкування в навчальній аудиторії: створення комунікативних ситуацій, діалогів, аналіз і заучування текстів, науково-популярних творів, перегляд фільмів, тобто розвиток умінь оперувати термінотворчими елементами та лексико-граматичним матеріалом, що відповідає майбутній професії.

У процесі лінгвістичної підготовки доречно використовувати такі принципи, як науковість, неперервність, системність, педагогічна цілевідповідність, комбінація єдиної і диференційованої підготовки з урахуванням індивідуальних особливостей студентів, аби упродовж навчання студенти-медики навчилися:

- розширювати уявлення про наукову мову, основні категорії, властивості, структуру, мовні засоби медичного наукового тексту;
- розвивати навички мовно-стилістичного аналізу медичного наукового тексту;
- виробляти навички формулювання проблеми, аналізу та синтезу;
- оцінювати наукове мовлення медиків щодо дотримання норм літературної мови (різноманітні комунікативні ситуації);
- формувати стилістичну компетентність медика-науковця;
- виховувати мовний смак і мовне чуття;
- виступати перед аудиторією.

Проте мовна і комунікативна компетенції та їх багатство і можливості – обов'язок кожної освіченої особистості. Мовна компетенція передбачає лінгвістичні знання: граматичні, лексичні та стилістичні мовні явища, вміння користуватися певними категоріями й кодами мови, а комунікативна компетенція базується на мовній та визначається мовленнєвою діяльністю особистості. Як стверджує науковець В. Скуратівський, «одним із суттєвих показників людської шляхетності є культура мовлення – поняття не тільки лінгвістичне, а й психологічне, естетичне та етичне». Засвоюючи комунікативні навички, студентам-медикам варто пам'ятати про інтелект як важливу силу власної цінності для пацієнта та емоції як складник безпосереднього зв'язку, який доповнюють довіра, симпатія та інтерес тощо. Власне, інтелект та емоції допоможуть впевнено спілкуватися лікарю з будь-якою особистістю незалежно від віку, соціального статусу та сфери діяльності.

Фах лікаря передбачає різноманітні складні професійні ситуації як з пацієнтами – потреба у швидкому прийнятті рішення для надання фахової невідкладної допомоги, так і з колегами чи допоміжним персоналом – необхідність кваліфікованого пояснення стану пацієнта тощо. Мотивом таких ургентних станів є вибір оптимального спілкування, використання певних фахових термінів, словосполучень, фраз-кліше, зрозумілих пацієнту чи його родині. Власне, діловий етикет лікаря вимагає особливої поведінки в спілкуванні з пацієнтами, тобто розмовляти потрібно впевнено і спокійно, керувати своїми емоціями та почуттями, навіть у конфліктних ситуаціях. Отож В. Лекторський вважає, що «завдання вчити творчості, виховувати самостійну особистість, яка вміє приймати рішення й нести за них відповідальність, критично мислити, вести дискусію, аргументувати і враховувати аргументи опонента, займає одне з перших місць у процесі освіти» [5]. Саме тому знання і навички професійної комунікації, які формуються в студентів у процесі лінгвістичної підготовки у вишах, є складником успішної кар'єри майбутнього лікаря. Отже, погоджуємося з твердженням науковця, що «медицина – це одна з тих галузей, де вдала комунікація є надзвичайно важливою частиною роботи кожного з працівників» [6].

Висновки. Специфічний внесок лінгвістичної підготовки у розвиток студента полягає, передусім, у тому, що в процесі її вивчення студент-медик з'ясовує способи оформлення думки, пізнає функціонування мови як засобу спілкування. Особистісний підхід до навчання студентів-медиків у виші має відбуватися у створеному середовищі, за допомогою якого особистість зможе максимально реалізувати свій потенціал комунікативних навичок, особистісно важливих якостей і здібностей у своїй майбутній діяльності.

Проте розрив між медичною та лінгвістичною підготовкою є наслідком нівелювання гуманітарного змісту навчально-виховного процесу у вищому медичному навчальному закладі, що є результатом зниження творчого і культурного потенціалу, а також загального рівня мовної компетенції, і, як наслідок, несформованість мовних та комунікативних навичок.

Використана література:

1. Волкова О. В. Подготовка будущего специалиста к межкультурной коммуникации с использованием технологии веб-квестов : автореф. дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.08. «Теория и методика профессионального образования» / О. В. Волкова. – Белгород, 2010. – 24 с.
2. Гальскова Н. Д. Межкультурное обучение: проблемы целей и содержания обучения иностранным языкам [Текст] / Н. Д. Гальскова // ИЯШ. – 2004. – № 1. – С. 3–8.
3. Кайдалова Л. Г. Психологія спілкування: [навч. посіб.] / Л. Г. Кайдалова, Л. В. Пляка. – Харків : НФаУ, 2011. – 132 с.
4. Ковальчук О. Основи психології та педагогіки : [навч. посіб.] / Орія Ковальчук. – Львів, 2009. – 624 с.
5. Культура, культурологія и образование (материалы круглого стола). Выступление В. А. Лекторского [Текст] // Вопросы философии. – 1997. – № 2. – С. 4.
6. Львов М. Р. Основы теории речи: [учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений] / М. Р. Львов. – Москва : Издат. центр «Академия», 2000. – 248 с.
7. Тимофієва М. П. Психологічні умови розвитку комунікативної компетентності майбутнього сімейного лікаря : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / М. П. Тимофієва. – Київ, 2008. – 20 с.

References:

1. Volkova O. V. (2010) Podgotovka budushchego spetsialista k mezhkul'turnoy kommunikatsii s ispol'zovaniem tekhnologii veb-kvestov: avtoref. diss. ...kand. ped. nauk : 13.00.08. "Teoriya i metodika professional'nogo obrazovaniya". – Belgorod. 24 s. [in Ukrainian]
2. Gal'skova N. D. (2004) Mez kul'turnoye obuchenije: problemy tseley i sodержaniya obucheniya inostrannym yazykam [Tekst]. – IYASH. № 1. [in Russian]
3. Kaydalova L. H. (2011) Psykholohiya spil'kuvannya: [navch. posibn.]. – Kharkiv : NFaU. 132 s. [in Ukrainian]
4. Koval'chuk O. (2009) Osnovy psykholohiyi ta pedahohiky: [navch. posibn.]. – L'viv. 624 s. [in Ukrainian]
5. Lektorskiy V. A. (1997) Kul'tura, kul'turologiya i obrazovaniye (materialy kruglogo stola). Vystupleniye V. A. Lektorskogo [Tekst]. – Voprosy filosofii. № 2. [in Russian]
6. L'vov M. R. (2000) Osnovy teorii rechi: [ucheb. posobiye dlya stud. vyssh. uchebn. Zavedeniy]. – Moskva : izdat. tsentr "Akademiya". 248 s. [in Ukrainian]
7. Tymofiyeva M. P. (2008) Psykholohichni umovy rozvytku komunikatyvnoyi kompetentnosti maybutn'oho simeynoho likarya : avtoref. dys. ... kand. psykhol. nauk : 19.00.07 "Pedahohichna ta vikova psykholohiya". – Kyiv. 20 s. [in Ukrainian]

Исаева О. С. Профессиональная коммуникация врача – основа лингвистической подготовки

Подготовка специалиста медицинского профиля, обладающего основами коммуникации и ориентированного на достижение взаимосогласованных действий в социуме, – задача лингвистической подготовки в современных условиях. Специфический вклад лингвистической подготовки в развитие студента заключается, прежде всего, в том, что в процессе ее изучения студент-медик выясняет способы оформления мысли, познает функционирование языка как средства общения. Успешная коммуникация предполагает навыки, полученные на практических занятиях. Социально-гуманитарные дисциплины оказывают непосредственное влияние на культуру коммуникации и являются важным средством формирования всесторонне развитой личности, духовной культуры и ценностных ориентаций студентов-медиков. Культура личности тесно переплетается с коммуникативными навыками, ведь язык считается основным показателем общей культуры человека.

Ключевые слова: профессиональная коммуникация, студенты-медики, коммуникативная компетентность, лингвистическая подготовка.

Isayeva O. S. Doctor's professional communication – the basis of linguistic training

The training of a medical specialist, who has the basics of communication and is aimed at achieving mutually agreed actions in society, is the task of linguistic training in modern conditions. Specific contribution of linguistic training to the student's development implies, first of all, in the process of studying, the medical student discovers the ways of formulating thought and knows the functioning of language as a means of communication. Successful communication involves skills gained in practical classes. Social and humanitarian disciplines have a direct impact on the culture of communication and are an important means of forming a fully developed personality, spiritual culture and value orientations. The culture of personality is closely connected with communicative skills as language is considered to be the main indicator of a person's overall culture.

Key words: professional communication, medical students, communicative competence, linguistic training.